

ENGELSİZ ÜNİVERSİTE

YASAL TEMELLER

Prof. Dr. Ayşegül Ataman

Ankara, 13.11.2009

BAŞARMAK İÇİN AZİM GEREKİR

DANS EDEBİLMEK BİRLİKTE ÇOK GÜZEL

UYGUN İŐ İMKANı HERKES İÇİN

BEN DE YAPABILIRIM

YÜZMEK İÇİN NE GEREKİR?

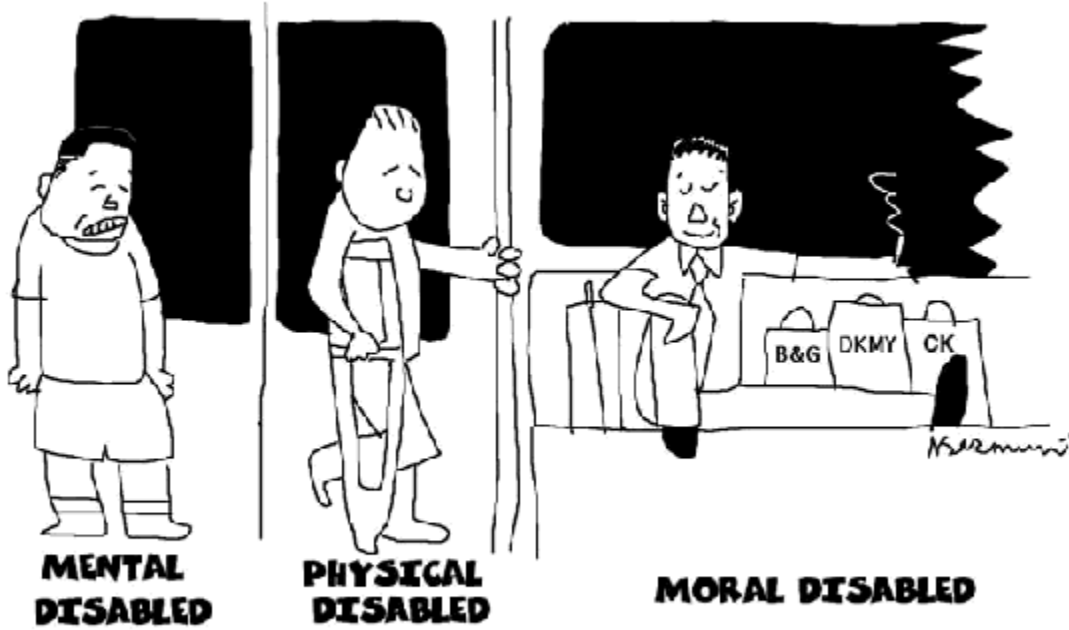
YETENEĞİMİ NASIL KANITLASAM?

ORTAM DÜZENLEMELER YETERLİ

YETERSİZLİKLERE BAKIŞ

ENGELI KİM YARATIYOR?

KURAMSAL YAPı

- Engellilerin temel insan haklarının korunduğu ve topluma tam katılımlarının sağlandığı bir toplumun temelleri hem uluslar arası hem de ulusal yapıda oluşmaya başlamıştır.
- Engelli çocukların %85 i gelişmekte olan ülkelerde yaşamakta ancak bu çocukların yalnızca % 2 si bir okula devam etmektedir.
- Bütün ülkelerde engelli bireyler ayrımcılığa maruz kaldığı için uluslar arası güçlü insan hareketleri sonucu yeni yapılanmalar hızlı biçimde hayata geçirilmeye başlanmış bulunmaktadır.

KONUNUN TARİHÇESİ

- Engelli bireylerin örgün eğitim olanaklarından yararlanmasının geçmişi ülkemizde 1950 li yıllara kadar uzanmaktadır.
- Öncelikle ayrı eğitim kurumlarına giden engelli öğrencilerin yüksek öğretime geçişleri çok sınırlı sayıda gerçekleşmiş engelli ancak zeki olan özellikle görme engellilerin üniversitelerin sosyal alanlarından mezun olarak hayata atıldıkları gözlemlenmiştir.
- Gerek 1961 anayasası ve bunu temel alan 222 sayılı ilköğretim yasası gerekse 1973 de yürürlüğe giren 1739 temel eğitim yasaları engellilerin eğitiminde önemli atılımları sağlamıştır.

ANAYASA

- Anayasanın 42. maddesi, engelli çocukların eğitimi için devletin bütün düzenlemeleri yapmasını emreder.

YASAL DAYANAKLAR

- Özellikle 573 sayılı k.h.k. nin yürürlüğe girdiği 1997 yılından sonra ve buna dayalı olarak 2000 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliği ile de engellilerin örgün eğitim kurumlarında Kaynaştırma eğitimi ile daha çok yaygınlaşmaya başladığını ve yüksek öğrenime girmek için ÖSS yi zorladığını görmekteyiz.
- 1985 yılında ÖSYM yayınlamış olduğu bu konudaki ilk kaynak özürlü adayların öğrenci seçme ve yerleştirme sınavlarındaki durumunu betimleyen bir çalışmadır. Bu tarihten itibaren ek sürelerin engelli öğrencilere verildiği gözlemlenmektedir.

YASAL DÜZENLEMELER

- 1985 yılından itibaren sistematik olarak engelli öğrencilerin üniversiteye girişlerini düzenleyen sınavlarda engel farkı gözetilmeksizin ek 30 dakikalık süre verildiğini ve bunun günümüze kadar hiç değişmeden devam ettiği görülmektedir.
- 01.07.2005 tarihinde kabul edilen 5378 sayılı özürlüler yasasının yürürlüğe girmesi ile üniversitelere sınavı başarı ile geçip programlara yerleştirilen engelli öğrenciler için yapılacak düzenlemeleri belirleyecek yönetmelik çalışmaları başlatılmıştır.

DEVAM

- 20.06.2006 tarihinde yürürlüğe giren yönetmelikle birlikte üniversitelerimizde **engelli öğrenci birimleri** yapılanmaya başlamıştır.
- 2007 yılından itibaren yapılanma konusunda yapılan 3 çalıştay sonucunda yaklaşık 80 üniversitede etkin biçimde çalışan **engelsiz üniversite** birimlerinin yapılandığını görmekteyiz.
- Bu yapılanmada, yönetmelik aşamasından itibaren birlikte çalıştığımız Engelsiz ODTÜ yapılanmasını oluşturan Claire Özel'e teşekkür ederiz. Onun gayretleri ile WEB ortamında engelsiz üniversite platformu etkin biçimde oluşmuş ve üye sayısı her gün daha fazla artarak farkındalık açısından önemli katkılar sağlamıştır.

5378 SAYILI ÖZÜRLÜLER YASASI

- **Madde 15-** Hiçbir gerekçeyle özürhüleri eğitim alması engellenemez. Özürlü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürlü olmayanlarla eşit eğitim imkanı sağlanır.
- Özürlü üniversite öğrencilerinin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için Yükseköğretim Kurulu bünyesinde araç-gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, özürlülere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının hazırlanmasının temini gibi konularda çalışma yapmak üzere **Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Merkezi kurulur.**
- Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Merkezinin çalışma usul ve esasları, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurumu ile Özürlüler idaresi Başkanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

YÖK ÖZÜRLÜLER DANIŞMA VE KOORDİNASYON YÖNETMELİĞİ

- MADDE 1 -(1) Bu Yönetmeliğin amacı, yüksek öğrenim gören özürlü öğrencilerin, öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak üzere, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı bünyesinde kurulan Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Birimi ile Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi ve üniversiteler bünyesinde oluşturulacak özürlülerle ilgili birimlerin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.

ÖZÜRLÜLER DANIŞMA VE KOORDINASYON BIRIMI

- MADDE 4 -(1) Yükseköğretim Kurulu bünyesinde;özürlü üniversite öğrencilerinin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için araç-gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, özürlülere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının hazırlanmasının temini gibi konularda çalışmak, yapılacak işlemlere esas olmak üzere komisyona raportörlük yapmak, komisyonun görüşünü almak,konuya ilişkin Yükseköğretim Kurulunun görüşünü almak üzere Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Birimi kurulur.

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ÖZÜRLÜ ÖĞRENCİ BİRİMLERİ

- (1) Yükseköğretim kurumları tarafından bir **rektör yardımcısı** sorumluluğunda, özürlü öğrencilerin akademik, idari fiziksel, psikolojik, barınma ve sosyal alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmaları planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere mediko-sosyal sağlık, kültür ve spor işleri daire başkanlığına bağlı özürlü öğrenciler birimi oluşturulur. Birimin çalışma usul ve esasları yükseköğretim kurumlarınca belirlenir.
- (2) Yükseköğretim kurumları özürlü öğrenci birimleri her yıl hazırlayacakları faaliyet ve değerlendirme sonuçlarını içeren raporu Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirirler.

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ÖZÜRLÜ ÖĞRENCİ BİRİMLERİNİN GÖREVLERİ

MADDE 9 -(1) Yükseköğretim kurumları özürlü öğrenci biriminin görevleri şunlardır:

- a) Yükseköğretim programlarına kaydı yapılan özürlü öğrencilerin öğrenimlerini sürdürdükleri sırada ihtiyaçlarını karşılamak ve karşılaşılabilecekleri engelleri ve bunlara karşı alınması gereken önlemleri belirlemek ve ortadan kaldırmak için çözüm önerileri sunmak, gerekli düzenlemeleri yapmak.
- b) Özürlü olan üniversite öğrencilerinin akademik, fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşamlarını engellemeyecek biçimde öğretim programlarını düzenlemek için hem özürlü öğrencinin devam ettiği eğitim ortamının düzenlenmesini sağlamak hem de özürlülere yönelik araç gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, özürlülere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının hazırlanması konularında kararlar almak.

DEVAM

- Yükseköğrenim düzeyindeki öğrenci ve öğretim görevlilerine yönelik yayın faaliyetlerinde bulunmak, öğretim görevlilerine özür ve özürünü, bunun getirdiği sınırlılıkları ve yapılması gereken düzenlemeleri anlatan bilgi veren doküman hazırlamak, bilinç düzeyini arttırmak, ilgililere danışmanlık hizmeti vermek, gerektiği durumlarda hizmet içi eğitim sağlamak.
- ç) Bu konularda program ve projeler geliştirmek.
- d) Birimin çalışma programını hazırlamak, yürütmek, yıllık bütçe tasarısı ve yıllık faaliyet raporunu hazırlayıp bağlı bulunduğu **rektör yardımcısına** sunmak.
- e) Seminerler, konferans ve benzeri faaliyetler düzenlemek.
- f) Yükseköğretim kurumları özürlü öğrenci biriminin görev ve faaliyet alanına giren konularda konunun taraflarına yönelik yayın, doküman ve bilgilerin yer aldığı, üniversitelerde okuyan özürlü öğrencilerin sorunlarını ve isteklerini dilek getirmelerine olanak sağlayan, ilgili birimle iletişimine de imkan veren bir **web** sitesi oluşturmak.

DEVAM

- g) Aldığı kararlar ve belirlediği stratejilerin uygulanmasını denetlemek.
- ğ) Maddi güçlüğü bulunan özürlü öğrencilerin yardımcı araç gereçlerinin ücretsiz temini yönünde çalışmalarda bulunmak.
- h) Özürlülerle ilgili ders ve eğitim programlarının yükseköğretim kurumlarının lisans programlarına alınması yönünde karar alıp, uygulanmasını sağlamak.
- **1) Bütün öğrencilerin adil ve doğru bir şekilde ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulması, fırsat eşitliğini sağlamak ve eğitim sürecini engelli öğrenciler için de anlamlı hale getirmek için; özürlü öğrencinin sınavla ilgili süre, mekan, materyal, refakatçi ve özrün doğasından kaynaklanan farklılıklara göre alınacak gerekli tedbirleri almak, düzenlemeleri yapmak.**

DEVAM

- i) İstihdam olanakları ve mesleklere ilişkin bilgilendirme yapan bilgilendirici kitaplar hazırlayarak/hazırlattırarak bunların özürlü öğrencilere ulaştırılmasını sağlamak.
- j) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığına bildirilmek üzere, Öğrenci Seçme Sınavı başvuruları öncesinde özürlü öğrencilerin öğrenim görebileceği yükseköğretim programları ile ilgili rapor hazırlamak.

BOLONYA SÜRECİ

- Nisan 2009 da yayımlanan paydaşlar raporunda 2005 ve 2007 yılında öngörülen yasal düzenlemelerin yapılmış olmasına karşın, uygulamalarda aksaklıklar olduğu belirtilmektedir.
- Öğrencilerin hareketliliği ile gerekli kolaylıkların sağlanmadığı 2010 yılında üniversitelerin bu konuya önem vermesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Üniversitelerimizden ancak dördünde bu süreç içinde engellilere yönelik önlemleri stratejik planlarına alanlar bulunmaktadır.

DEVAM

- Öğrencilerin hareketliliği konusunda engelli öğrenciler açısından paydaş üniversitelerin çok azında alt yapı hizmetleri bulunmaktadır.
- Öğrenci değişim programlarında engelli öğrencilerin bireysel girişimlerle yararlanabildiği gözlemlenmektedir.
- Yüksek Lisans ve Doktora programlarına giriş koşulları açısından engellileri engelleyen maddeler ve uygulamalar bulunmaktadır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖZÜRLÜ KİŞİLERİN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

- 13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletlerce kabul edilen ve 30 Mart 2007 tarihinde imzaya açılan sözleşme, 28 Ekim 2009 tarihinden itibaren Türkiye 'de de yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme, engelli bireylerin haklarına bütüncül olarak yaklaşmaktadır. Bu sözleşmenin 24. maddesi eğitim hakkıyla ilgili düzenlemeleri kapsar.

24. MADDE EĞİTİM

- Taraf Devletler özörlölerin eğitim hakkını tanırlar. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eğitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için bütönlöştirici eğitim sisteminin her seviyede özörlöleri de içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlamalıdır. Bunun için ağağıdaki hedefler gözetilmelidir.
- (a) insan potansiyelinin, onur ve değer duygusunun tam gelişimi ve insan haklarına, temel özörlöklere ve insan çeşitliliğine saygı duyulmasının güçlendirilmesi;
- (b) Özörlölerin; kişiliklerinin, yeteneklerinin, yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin potansiyellerinin en üst derecesinde gelişiminin sağlanması;
- (c) Özörlölerin özöür bir topluma etkin bir şekilde bir şekilde katılımlarının sağlanması.

DEVAM

- 2. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçirilmesi için aşağıda belirtilenleri sağlamalıdır:
- (a) Özürlüler özürleri nedeniyle genel eğitim sisteminden dışlanmamalı ve özürlü çocuklar
- özürleri nedeniyle parasız ve zorunlu ilk ve orta -öğretim olanaklarının dışında tutulmamalıdır;
- (b) Özürlüler yaşadıkları çevrede bütünleştirici, kaliteli ve parasız ilk ve orta öğretime diğer bireylerle eşit olarak erişebilmelidir.
- (c) Bireylerin ihtiyaçlarına göre makul düzenlemeler yapılmalıdır;
- (d) Özürlülerin genel eğitimden etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için genel eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteği almaları;
- (e) Özürlülere yönelik bireyselleştirilmiş etkin destekleyici tedbirlerin, özürlülerin eğitime tam katılımı/bütünleştirme hedefine uygun olarak akademik ve sosyal gelişimi artırıcı ortamlarda sağlanması.

DEVAM

- Taraf Devletler özörlölerin toplumun eşit üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılımlarını kolaylaştırmak için yaşamı ve sosyal gelişim becerilerini öğrenmelerini sağlamalıdır. Taraf Devletler bu amaçla aşağıda belirtilen uygun tedbirleri almalıdır:
- (a) Braille ve diğer biçemlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesi, beden dilinin ve alternatif iletişim araçları ve biçimleri ile yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesini, akran desteği ve rehberlik hizmetlerinin kolaylaştırılması;
- (b) işaret dilinin öğrenilmesine, işitme ve konuşma özörlölerin dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması;
- (c) Görme, işitme veya hem görme hem işitme- konuşma özörlölerin özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini artırıcı ortamlarda sunulmasını sağlamak.

DEVAM

- Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçmesini sağlamak için, özürlü olanlar dahil olmak üzere, işaret dilini ve Braille alfabesini bilen öğretmenlerin işe alınması ve eğitimin her düzeyinde çalışan uzmanların ve personelin eğitimi için uygun tedbirleri alacaklardır. Söz konusu eğitim özürlülüğe ilişkin farkındalığın artırılmasını, alternatif iletişim araç ve biçimleri ile destekleyici eğitim tekniklerinin ve materyallerinin kullanılmasını içermelidir.

DEVAM

- Taraf Devletler özörlölerin genel yüksek okul eğitimine, mesleki eğitime, erişkin eğitimine ve ömür boyu süren eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit koşullar altında erişimini sağlamalıdır. Taraf Devletler bu amaçla özörlölerin ihtiyaçlarına uygun makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamalıdır.

YASALARIN YAPTIRIMLARI

- 5378 sayılı özürlüler yasaının geçici 2 ve3. maddeleri, yasa ile yapılan değişiklikler ve düzenlemelerin bir yıl içinde başlamasını ve alt yapı hizmetlerinin yerel yönetimlerden başlayarak 7 yıl içerisinde engellilerin erişilebilirliği açısından düzenlenmesini emretmektedir.
- 2012 yılı bu sürenin sonudur. Üniversitelerimizin hızlı biçimde alt yapıda ki düzenlemeleri gerçekleştirmesi gerekmektedir.
- Birleşmiş milletler engelli hakları sözleşmesi, uygulamaları hayata geçiremeyen taraflar hakkında uluslar arası yaptırımlar uygulanacağını belirtmektedir.

DEVAM

- Gerek uluslar arası sözleşmeler, gerekse ulusal düzeydeki yasa ve yönetmeliklerde belirtilen ulaşılabilirlik, ayırıcılığa uğramama ve eşit koşullarda hizmetlere erişebilirlik açılarından gerekli düzenlemeler olmasına karşın uygulamalarda aksaklıklar gözlemlenmektedir. Bunların hızlı biçimde giderilmesi durumunda ulusal ve uluslar arası ciddi yaptırımlar söz konusudur.

ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

- SBS ve ÖSS de engellilere yönelik ayrıntılı düzenlemelerin en kısa sürede yürürlüğe girememesi pek çok gencin yerleştirilememesine neden olmuştur.
- KPSS, KPDS, ÜDS, ALES vb seçme ve sıralama sınavlarında engellilere göre düzenleme gerekmektedir.
- Üniversitelerin seçerek öğrenci aldığı yetenek alanlarını kapsayan programlara engelli öğrenci kontenjanlarının ayrılması gerekmektedir.

SORUNLAR

- Sağlık nedeniyle program değiştirmesi gereken öğrencilere gerekli kolaylıklar gösterilmemektedir.
- Psikiatrik vak'alar da engelsiz üniversite birimlerine yönlendirilmektedir. Bu konular için Mediko sosyal yapılanmasında önce sağlık sorununun düzenlenmesi gerekir.
- Programlarda engelli öğrencilerin sınav ortamları araç gereç vb ne ilişkin uyarlamalar yapılmalıdır. Bu konuda programında engelli öğrenci istemeyen ve lab. Ortamlarını düzenlemekten çekinen öğretim üyeleri bulunmaktadır

SORUNLAR

- Yasalar ve yönetmelikler, engelliler için eşit koşullarda değerlendirilmeleri gerektiğini belirtmesine karşın, bu öğrencilere ilişkin beklentilerin düşük tutulması nedeniyle farklı değerlendirildikleri gözlemlenilmektedir.
- Öğrenciler, ön yargı ile programlara yerleştirilmemekte ya da başka programlara yönlendirilmektedirler.

Beni dinlediğiniz için teŖekkür ederim.

Prof. Dr. AyŖegöl Ataman
G.Ü.Gazi Eğitim Faköltesi
Özel Eğitim Bölümü Başkanı

ataman@gazi.edu.tr

